

Cultuur en lezen hand en hand!

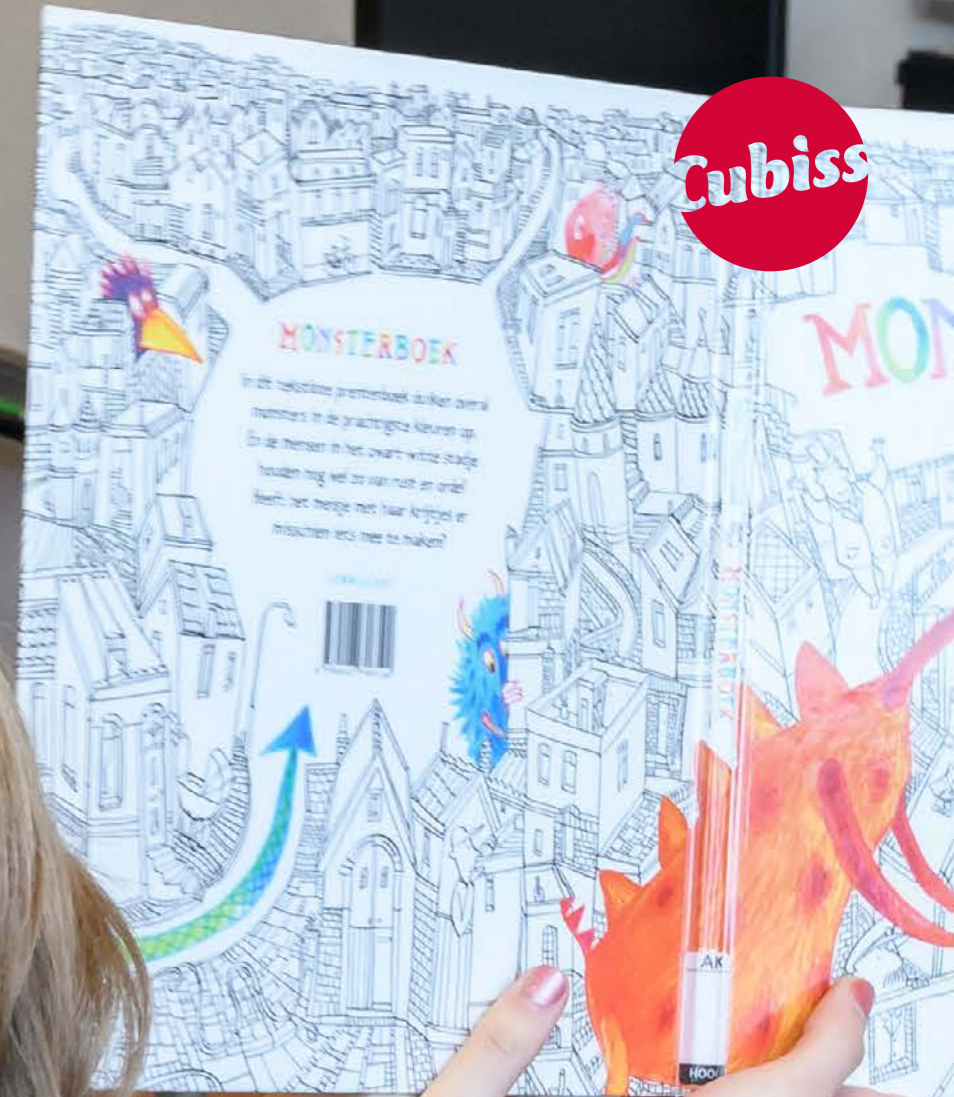
VERRASSEDE CROSS-OVERPROJECTEN IN DE SCHIJNWERPERS

In 2017 schreven collega Sanne van Heijst en Bram Relouw van Kunstloc Brabant het artikel Samenbrengen wat er al is. Over de kracht van de verbinding tussen lezen, leesplezier en cultuureducatie. Als vervolg hierop zijn in 2018 Brabantse bibliotheken uitgenodigd om lokale cultuurprojecten uit te voeren rondom lezen.

In dit inspiratiedocument beschrijven we de ervaringen van een vijftal bibliotheken die deze handschoen het afgelopen jaar hebben opgepakt en actief op zoek gingen naar meer verbinding, verdieping en samenwerking als het gaat om cultuur en lezen (pilots). Over werkstations literatuureducatie, over het verbinden van culturele competenties aan de boekenkring...en meer!

Veel leesplezier!

Cubiss

PILOT – ONTWIKKEL EEN WERKSTATION LITERATUUREDUCATIE

Wie

Bibliotheek Theek 5, Brede Dorpschool St. Jan (Oosteind), Marcelle Hilgers (IDKR8), Cubiss.

Wat

Ontwikkel een werkstation waarmee leerlingen zich extra kunnen verdiepen in een boek, een tekst of een onderwerp. En waarbij leerlingen op een onderzoekende, creërende en reflecterende manier zelfstandig aan de slag kunnen.

De uitdaging

Brede Dorpschool St. Jan in Oosteind staat voor 'wereldwijd onderwijs'. Kinderen ontwikkelen er zich *tot hun beste en mooiste ik om zo samen de toekomst vorm te kunnen geven*. St. Jan - deelnemer aan de Bibliotheek op school en ook aan De Cultuur Loper – wil graag uitproberen hoe je op 'een andere manier' met boeken en lezen kunt werken, in dit geval door verschillende vakgebieden met elkaar te verbinden en bij elkaar te laten aansluiten. Een mooi thema voor een pilot!

Ieder jaar rond de Kinderboekenweek organiseert St. Jan een werkmiddag waarin alle leerlingen van de school actief aan de slag gaan met het kinderboekenweekthema. In 2017 was dat het thema 'Gruwelijk eng'. Een uitgelezen kans voor de leesconsulent van Bibliotheek Theek 5 om zich verder te verdiepen in de verbinding tussen lezen, literatuur en culturele competenties. Dit bij voorkeur met hulp van expertise van buitenaf.

De aanpak

Gekozen is voor het inrichten van werkstations: tafels in de klas, waar je met een groepje leerlingen aan de hand van werkbladen en boeken op onderzoek uitgaat. Trainer Marcelle Hilgers van IDKR8 is gevraagd om de inhoud van deze werkstations te helpen ontwikkelen. Ook ontwierp zij de opdrachten die passen binnen de culturele competenties en gedragsindicatoren van De Cultuur Loper. De leesconsulent van de bibliotheek zorgde voor een diversiteit aan boeken, aansluitend bij de verschillende leeftijdsgroepen. De cultuurcoördinator van de school is steeds meegenomen in de keuzes en het ontwerpproces. En ook de groepsleerkrachten zijn betrokken in het proces, onder meer door ze te informeren over de opzet van de werkstations, de inhoud van de activiteiten en de coachende rol van de leraren. Kortom: een mooie samenwerking tussen leesconsulent, interne cultuurcoördinator, groepsleerkrachten, mét expertise van buitenaf. En met verrassende resultaten!

De ervaringen

De pilot was vernieuwend, voor kinderen én leerkrachten. De opdrachten in de werkstations waren anders dan anders. Leerlingen werden uitgedaagd om een creatief proces in te stappen, om op onderzoek uit te gaan en om te reflecteren. Ze waren geboeid en gingen vol enthousiasme aan de slag met verschillende teksten. Voor de leerkrachten was het interessant om te ervaren wat een nieuwe manier van werken met teksten teweegbrengt bij de kinderen en welke begeleiding dit vraagt.

‘Dit is wat we willen; dat kinderen zich op een brede manier ontwikkelen en de waarde van het geschreven woord ervaren!’

Ans van Hooijdonk, Bibliotheek Theek 5

Do's en don'ts

Do Werk samen met bijvoorbeeld een Centrum voor de Kunsten of kunstvakdocent(en) om de inhoud van de activiteiten te verzorgen.

Do Neem voldoende tijd om de groepsleerkrachten goed te informeren over de inhoud van de activiteiten en over de benodigde begeleiding.

Do Kies voor 'laagdrempelige' materialen: aanwezig in de school of makkelijk te verkrijgen.

Don't Wissel niet te snel van activiteit. Een inhoudelijk goede activiteit daagt kinderen uit om langere tijd aan de slag te gaan.

PILOT – (VER)KEN ELKAARS EXPERTISE! – SESSIE MET 3 ORGANISATIES VOORAFGAAND AAN FUSIE

Wie

Drie organisaties (inmiddels gefuseerd tot 'Babel'): Bibliotheek 's-Hertogenbosch + Muzerije (centrum voor de kunsten) + Bureau Babel (marktplaats cultuureducatie), Thomas de Meulder (AIRO Visie), Lobke Meekes & Marcelle Hilgers (IDKR8) en Cubiss.

Wat

Een **studiedag** om te onderzoeken hoe je met **drie organisaties** door betere onderlinge samenwerking de scholen in Den Bosch beter kunt ondersteunen bij lezen, mediawijsheid en cultuureducatie. Dit vooruitlopend op een fusie.

De uitdaging

Babel is sinds 1 januari 2019 *hét platform van en voor iedereen die zich cultureel en maatschappelijk wil ontplooien en (blijven) groeien* (www.babeldenbosch.nl); een fusie van Bibliotheek 's-Hertogenbosch, Muzerije (centrum voor de kunsten) en Bureau Babel (marktplaats cultuureducatie). Alle drie de organisaties werkten al langer samen met het onderwijs. Alleen gebeurde dit afzonderlijk van elkaar. Vooruitlopend op de fusie heeft er een ontmoeting plaatsgevonden tussen de educatiemedewerkers en -projectleiders van de drie organisaties. Een vraag die voorbij kwam: "Zouden we de samenwerking met scholen in Den Bosch niet kunnen versterken door gezamenlijk

op te trekken op het gebied van lezen, mediawijsheid en cultuureducatie?". Besloten werd een **gezamenlijke studiedag** te organiseren. Een mooie gelegenheid om elkaar nog beter te leren kennen. En een mooie concrete pilot!

De aanpak

Insteek van de studiedag was om een beter beeld te krijgen van elkaars expertises en om te kijken hoe je door samenwerking van de 3 organisaties het onderwijs nog beter kunt bedienen als het gaat om lezen, mediawijsheid en cultuureducatie. De studiedag bestond uit een ochtend- en een middagprogramma en een gezamenlijke lunch.

Kernpunt van het ochtendprogramma was nadere kennismaking. Thomas de Meulder van AIRO Visie begeleidde dit onderdeel. Ook het HOE stond centraal. Welke expertise is in huis en hoe kun je elkaar vinden om scholen te bevragen en te coachen? In de middag kwam het WAT aan bod. Op welke manier kun je ieders expertise inzetten en concreet vertalen naar een activiteit of project? Marcelle Hilgers en Lobke Meekes van IDKR8 verzorgden dit programma-onderdeel. In acht werkstations werden creatieve opdrachten uitgevoerd. Terugkerende vraag hierbij was telkens: "In hoeverre was het proces een creatief proces?" En: "Wat maakte dat het wel of geen creatief proces was?".

De ervaringen

'Fijn om te weten waar je zelf (maar ook de ander) staat in een samenwerking, voordat je met de inhoud aan de slag gaat. Je bent je er dan bewust van in een samenwerking, maar het roept ook een gevoel op van "kom maar bij ons".'

Eerst werken aan de relatie, voordat wordt gewerkt aan de inhoud, zo zou je het thema van de studiedag kunnen samenvatten. Door de studiedag werd duidelijk dat je eigenlijk heel dicht bij elkaar zit. De pilot in Den Bosch heeft geleid tot inzicht hoe medewerkers van de verschillende organisaties elkaar gemakkelijker kunnen vinden om te gaan samenwerken.

PILOT – VERBINDEN VAN CULTURELE COMPETENTIES AAN DE WERKVORM BOEKENKRING

Wie

Bibliotheek Midden-Brabant (vestiging Loon op Zand), basisschool de Lage Weijkens (Loon op Zand).

Wat

Hoe stimuleer je dat leerlingen (nóg) nieuwsgieriger durven zijn, dat ze leren onderzoeken, creëren en reflecteren. Basisschool de Lage Weijkens koos ervoor om deze culturele competenties te verbinden aan de werkvorm *boekenkring*. En om deze boekenkring structureel - eens per zes weken - uit te voeren in de groepen 3 t/m 8.

De uitdaging

Basisschool De Lage Weijkens – deelnemer aan De Cultuur Loper – sluit aan bij de belevingswereld van het kind en werkt vanuit de uitgangspunten vertrouwen, nieuwsgierigheid, een onderzoekende houding, talenten ontdekken en samenwerken. Het team wil graag de verbinding leggen tussen cultuureducatie en het traject 'Leren leren'. In het schooljaar 2017-2018 is *de boekenkring* als werkvorm geïntroduceerd. De groepsleerkrachten gaven aan onvoldoende op de hoogte te zijn van kinder- en jeugdboeken om een goede keuze te kunnen maken voor de boekenkring, voor mogelijke werkvormen en voor de manier waarop culturele competenties kunnen worden gekoppeld aan de boekenkring. Tijd voor een verdiepingsslag dus!

De aanpak

Basisschool de Lage Weijkens koos ervoor om culturele competenties te verbinden aan de werkvorm *boekenkring*. Dit onder begeleiding van Bibliotheek Midden-Brabant. Een belangrijke rol hierbij was weggelegd voor de leesconsulent, die de boekencollecties samenstelde en die ook een boekenproeverij heeft georganiseerd op school, als mooi voorbeeld van een mogelijke werkvorm. Ook bleek de coachende rol van de leesconsulent een belangrijke: de eerste uitvoering van de boekenkring werd gezamenlijk gedaan door de leesconsulent en de leerkracht, vervolgens door de leerkracht zelf.

De ervaring

Een boekenproeverij als werkvorm werkt!
De rol van de leesconsulent is hierin belangrijk, zowel inhoudelijk als in coachende zin.

TIP

Wijs op de mogelijkheid om lesstofvervangend te werken. Het inzicht dat boeken ondersteunend of zelfs vervangend kunnen zijn aan de lesstof is niet vanzelfsprekend.

PILOT – OP ZOEK NAAR HET ONDERSCHIED LITERATUUREDUCATIE EN LEESBEVORDERING (SESSIE)

‘Cultuuronderwijs is onmisbaar voor de vorming van jonge mensen tot kritische volwassenen. Lessen in literatuur, theater, media of erfgoed zijn niet alleen leuk. Deze lessen zijn ook nodig voor de brede vorming van kinderen. Door cultuur-educatie ontwikkelen kinderen hun talenten, maken zij kennis met schoonheid, leren zij de waarde van kunst te begrijpen. Het zorgt voor historisch besef en daagt leerlingen uit om een creatieve, onderzoekende houding te ontwikkelen.’

(Bron: Rijksoverheid)

Wie

Nelleke ten Haaf (bibliotheek VANnU), Nelleke van Aken (coördinator cultuureducatie gemeente Halderberge), Cécile Cooijmans (intermediair De Cultuur Loper gemeente Roosendaal), Linda Vogelesang (Cultura Ede) en Cubiss.

Wat

Het organiseren van een sessie: op zoek naar het onderscheid tussen literatuureducatie en leesbevordering. Wat maakt iets literatuureducatie? Wanneer is iets leesbevordering en wanneer kan het worden gezien als literatuureducatie; waar ligt het kantelpunt?

De aanleiding & uitdaging

Voor het schooljaar 2018-2019 heeft bibliotheek VANnU aanbod gepresenteerd voor het Kunstmenu. De betrokken intermediairs gaven aan dat de gepresenteerde projecten te veel leesbevordering bevatten en te weinig literatuureducatie. Behoefte bestond om meer inzicht te verkrijgen in het verschil tussen literatuureducatie en leesbevordering.

De aanpak

In een sessie is Bibliotheek VANnU – in samenwerking met een coördinator cultuureducatie van de gemeente Halderberge en een intermediair van De Cultuur Loper (gemeente Roosendaal) – op zoek gegaan naar het onderscheid tussen literatuureducatie en leesbevordering. De sessie verliep als een gesprek, een uitwisseling, met zeker ook al een aantal eerste conclusies:

- Bij literatuureducatie wordt gekeken naar de tekst als kunstvorm. Wanneer je zoekt naar de laag ‘hoe een tekst tegen je praat’, kom je uit op literatuureducatie;
- De competenties *onderzoeken* en *reflecteren* zitten sterk in leesbevordering. Wanneer het *creëren* erbij komt (bijvoorbeeld in de vorm van creatief schrijven), dan wordt het al meer literatuureducatie;
- Een creatief proces met betrekking tot literatuur hoeft niet persé te worden ingezet vanuit een boek of een gedicht (een product dat af is). Je kunt bijvoorbeeld ook de straat op gaan om gesprekken op te vangen;
- Ook bij literatuureducatie is het zaak om ruimte te geven aan de verbeelding en verwondering (zoals bij de andere kunst disciplines). De leerkracht moet een aantal vaardigheden beheersen om bezig te zijn met cultuuronderwijs, kunstvakdocenten (of leesconsulenten) kunnen de verdieping aanbrengen. Waar de scheidslijn ligt tussen de vaardigheden van de leerkracht en de vakdocent is niet per definitie duidelijk. Dit is afhankelijk van de leerkracht, maar ook van de ontwikkeling van de kinderen;
- Het ontwikkelen van de vaardigheden kan worden gezien als een ambacht. Ambacht is noodzakelijk voor een creatief proces. Er vindt een steeds een wisselwerking plaats tussen ambacht en het creatieve proces.

De ervaringen.

En hoe nu verder?

Het was heel goed om met elkaar van gedachten te hebben kunnen wisselen. Maar hoe nu verder? Het plan is om leesconsulenten te scholen in het vormgeven van creatieve processen. Een nieuwe ontwikkeling voor Bibliotheek VANnU is dat de bibliotheek en CultuurCompaan in Roosendaal bij Kunstloc Brabant een aanvraag hebben ingediend in het kader van Kunstzoekertjes om een literatuurproject te ontwikkelen, in samenwerking met een beeldend kunstenaar. Deze aanvraag is gehonoreerd en de samenwerking is van start gegaan.

PILOT – DE SAMENHANG TUSSEN LEESBEVORDERING EN CULTUUREDUCATIE (SESSIE)

Wie

De Bibliotheek CultuurPuntAltena,
Peter Berkhout (Crux Creaties) en Cubiss.

Wat

Het organiseren van een sessie over de
samenhang tussen leesbevordering en cultuur-
educatie, en vooral de vraag: waar staan we als
team en hoe kunnen we beter samenwerken?

De uitdaging

Ruim een jaar nadat de bibliotheek en het
cultuurpunt zijn opgegaan in één organisatie,
speelt de vraag waar de medewerkers die
met het onderwijs werken staan in hun
gezamenlijkheid en wat er nog nodig is.

**‘Heel waardevol
om stil te staan bij
hoe je naar jezelf kijkt
en hoe anderen
naar jou kijken.’**

De aanpak

In een sessie ging het team op zoek naar
antwoorden. Dit onder begeleiding van
Peter Berkhout van Crux Creaties. Peter
heeft veel ervaring als trainer in groeps-
processen. Vanuit zijn theaterachtergrond
werkt hij met activerende werkvormen zoals
line-ups maken om elkaar beter te leren
kennen en om inzicht te krijgen in elkaars
drijfveren en ‘constructieve roddel’ om te
achterhalen waar iedereen voor staat.

Twee werkvormen nader toegelicht:

Line-up: De deelnemers gaan meerdere
keren in een rij staan. Voor elke opdracht
worden uitersten aangegeven voor de
positie in de rij, bijvoorbeeld links negatief
en rechts positief. Deelnemers geven met
de line-up aan waar zij staan met betrekking
tot het thema van de bijeenkomst en geven
daarbij een korte toelichting. De line-ups
maken nieuwsgierig en roepen op tot
uitwisseling. Er werd geschakeld van
luchtige opdrachten (Hoeveel jaar aan het
werk? Hoeveel boeken heb je thuis in je
boekenkast?) naar geleidelijk serieuze
opdrachten over de samenwerking tussen
leesbevordering en cultuureducatie én over
ieders manier van werken. Eén van de
uitkomsten: ‘De grote kracht van het
projectteam is weloverwogen en goed
op ons gevoel afgaand’.

Constructieve roddel: Deelnemers kiezen
een kaart met een afbeelding die staat voor
hun eigen verhaal van cultuureducatie en
leesbevordering en het belang daarvan. Een
gekozen kaart wordt in het midden gelegd
en de collega’s vullen het verhaal in, waarbij
echt gekeken wordt naar de eigenaar
van de kaart. Deze methode komt uit de
dramatherapie: over iemand praten waar hij/
zij bij zit, alsof de ander er niet is. De ander
kan altijd reageren door te bevestigen,
te ontkennen en aan te vullen.

De ervaringen

**‘Leuk om met andere
collega’s in een sessie
te zitten en te
ontdekken hoe je
elkaar kunt vinden.’**

De sessie heeft een beweging in gang gezet.
Een beweging om een gezamenlijk project te
ontwikkelen, maar ook een beweging om naar
de eigen drijfveren te kijken. Het komt nu aan
op de wil om met elkaar aan de slag te gaan.

Colofon

Dit document is binnen het project Innovatie van de educatieve functie ontwikkeld door:

Provincie Noord-Brabant

Cubiss
Statenlaan 4
5042 RX Tilburg
www.cubiss.nl

Auteurs: Patrice Matthee, Thijs de Groof (eindredactie)
Fotografie: Bert Nienhuis
Vormgeving: Studio Droombeeld

©Januari 2019